

po plantah živih rahelj, da bi si zaplodili med trtami klenov?

Dokler je imel gozd še vès enega gospodarja — grajščino — ste, se ve da, zmirom dosti rahelj in kolcev nasekali, kajti sekali ste, kjer koli ste hoteli, nihče vam ni branil, toda zdaj, ko je gozd razdeljen in razkosan na posamezne soseske in še celó na soseskine dele — na vasí, zdaj to več ne bo šlo, zdaj bo treba skrbneje gospodariti z gozdom, česar ste se že sami prepričali. Nobena soseska ni dobila toliko „male meje“ — da od vélikega gozda ne govorim — toliko „sečen“, da bi si moglo leto za letom zadosti rahelj, kolcev, paladičev itd. nasekati. Eno ali dve leti se izhaja, tretje leto boste pa sekali paladiče za rahlje in šibe za paladiče, ker vam meja ne bo mogla tako hitro dorasčati. In kaj si koristite s tem — ne dosti, sami sebe sleparite: mejo boste uničili, tako, da čez kaj časa — morda ne bo dolgo! — ne bo moč ne ene rahlje usekati; trtam pa privezujete rahlje le za ime, le na oči. — Kaj ti bo držala rahlja, ker je trta močnejša od nje, in jo, če je količkaj vetra, za sabo potegne in na tla vrže, da leži vsa planta na tleh. Šaj je menda jasno, da ne povezuje trt le zato, ker smo se navadili, ker so naši očetje tako delali, marveč zato, ker vemo, da je tega potreba, da solnce grozdje bolje ogreva in da tako lepše dozori. Privezovati je toraj treba trtam močne rahlje, in to iz dveh vzrokov: da grozdje, če je trta kaj prida obložena, že samo na tla ne zleze in tako ne le ne dozori, temuč celó segnjije, kadar je leto mokrotno, kakor letos; pa tudi zavoljo vetra, zavoljo burje, ki je v naši dolini domá in pogostoma pri grozdji, če tudi ima močno podporo, veliko škode napravi s tem, da ga omencá in osuje. Če že ne moremo popolnoma v okom priti temu, da bi ga ne osula, skrbimo vsaj, da rahelj ne polomi in tako vsega na tla ne zvrne. Kako pa bomo bolj skrbeli za to, kakor če nasadimo živih rahelj, ki bi v tleh ne segnjile, kot vsekane?

„E, saj rahlje se bodo lahko kupile — bo morda kdo ugovarjal — saj jih bodo Višinci, Podkrajci, Belarji prodajali po ceni, — saj gremo lahko po-nje v Črni vrh, Lomé itd., kaj bomo po gruntih mejo zasajali, da bi nam škodo delala?“ — Temu bi jaz to-le odgovoril: Res je, da se bodo rahlje kupile, ker gorjanom bo „mala meja“ ostajala, tega pa ne vem, ali jih bodo hoteli tako po nič dajati, kakor morda mislite. Ko ne boste rahelj v svojem imeli, vam jih ne bodo morda hoteli prav po ceni prodajati. Pa če bi jih tudi po ceni dobili, nekaj bi le morali šteti za-nje, morali bi jih hoditi daleč sekati, daleč voziti — morda bi se tega tudi naveličali. Tudi zna biti, da bi nekteri Črnovršci in Lomovci radi zastonj (?) dali mejo izsekati, ker jim senožeti prerašča; al tudi to bi vam malo dobička prinašalo, kajti, če bi jih tudi v senožeti zastonj sekali, je znano, da bi morali nekaj plačati v soseskino blagajnico, da bi bilo treba veliko potrošiti za pripravo, in če nazadnje pomislite, koliko izmed vas ima živino, da bi tako daleč vozarili, da bi to mogli le premožnejši vinorejci, ne pa tudi siromaki (kje bi pa ti dobili rahelj, če ne v domači meji?), tedaj boste spoznali, da tudi to bi ne moglo dolgo trpeti. — Kaj je toraj storiti? — Jaz mislim, da sprevidite potrebo živih rahelj; da vam pa ne bodo delale tolike škode, zato je treba izbrati tako drevje, ki manj škoduje, in to je gotovo klén (Feldahorn).

Kléni bi se vsadili v grapo, kakor trte, po kake sežnje narazen, bi se s trtami vred slednje leto obrezovali in tako s trtami vred vzredili in razpeljali, da bi namestovali skoro vse rahlje, po plantah, za kolce in paladiče po vinogradih bi pa zadostovala „mala meja“, zlasti ker jih ni toliko potreba in ker bi tudi hitreje

priraščali, saj ni treba tako močnih, kot rahlje. Klénov za sadike bi gotovo Lahi dovolj donašali, pa saj bi lahko tudi lastne drevesnice napravili.

Pri tej priložnosti bi vam tudi svetoval, da bi v jeseni kolce, ki so še za drugo leto za rabo, posebno jelove, shranjevali na suho, da bi vso zimo ne gnjili v zemlji. Tudi bi se vam jih pozimi toliko za drva ne pobralo. Ni dolgo, kar mi je skušen mož rekel: „Pri meni mora o „bendimi“, kdor zadnji pri kolcu obere, kolec izdreti; slabi se potem sežgejo, dobri se spravijo na suho.“ — To je gotovo pametno!

Šolske stvari.

Šolska sporočila.

17. Letno sporočilo glavne šole Ipavske.

Gosp. L. Hiti, vodja ipavske glavne šole in začetnik zalih „letnih sporočil“ namesti samih suhoparnih imenikov, nas je tudi letos razveselil s svojim čisto slovenskim sporočilom, v čegar vvodnem sestavku, ki mu je naslov „Prvi razred“, tehtna vodila daje učiteljem, kako da imajo sprejeti učence prvega razreda, kako ž njimi ravnati in kako potem učiti jih kazavni in krščanski nauk, pisanje, branje in računstvo. Kaj da ga je napotilo o tej stvari govoriti, to nam pové v prvem oddelku svojega spisa, ki se tako-le glasi: „Mnogokrat se sliši tožiti, da učenci glavnih šol premalo podučeni prestopajo v više razrede, kjer se poduk ne more nadaljevati s takim vspehom, da bi bilo mogoče vstreči tudi gimnazijskim tirjatvam. Tako se pritožujejo učitelji glavnih šol, naposled se grajaven glas sliši še iz gimnazij, kajti nikdo noče kriv biti slabega napredka svojih učencev, slehern svojega sprednika dolží, tako da nazadnje breme vseh pregreškov sloni skoro le na učitelji prvega razreda.“ — Ta glavna šola je imela 5 učiteljev in 410 učencev in učenk; učila je se v njej zraven navadnih predmetov tudi sadjoreja, sviloreja, vinoreja, čbelarstvo in gospodinjstvo. Tako je prav!

Národno-politične stvari.

Vlada, uresniči ravnopravnost!

Kakor po drugi Evropi, tako je tudi v Avstrii vladajoča ideja današnjega časa národnost. Ali posebne okolnosti našega cesarstva so storile, da ona pri nas drugače deluje ko drugod. Ko se namreč na Laškem, na Nemškem itd. poganjajo za to, da bi združili vse národne dele v eno telo, v eno celoto, večina avstrijskih narodov ne zahteva družega, kakor ravnopravnost. In to je bistvena, značajna črta národne ideje avstrijske. Ravnopravnost je gêslo, ki se razlega v kljub vsem strašilom, vsemu zatoru vladnemu več neg svojih trideset let, zdaj tiheje zdaj glasneje od enega konca cesarstva do družega. Ravnopravnost tedaj djansko uresničiti, to je neobhodno potreba, pa tudi glavni del tiste naloge, ktero ima današnji dan avstrijska vlada dopolniti.

Naši dosedanji državniki (Staatsmänner) so dobro slišali glas, ki je tako mogočno odmeval po cesarstvu, in ni ga bilo važnejšega hipa v naši novejši zgodovini, da se ta glas ne bi javno pripoznaval. Vsak novo nastopajoči minister nam je s slovesno besedo v svoji okrožnici zagotavljal národno ravnopravnost. Pa žali Bog! Bilo je vse le prazna beseda! Še nam po ušesih doné zagotovila Schmerling-ovega „Rundschreiben-a.“ Nesrečna nemška politika je vzrokovala, da možje, ki so držali državno krmilo, gledajoč niso videli, in slišoč

ne slišali; da tega, kar so po djanskih okolnostih prisiljeni, morali pred svetom očitno spoznavati, sami pri sebi niso hotli verjeti.

Pa ne samo, da so se naši državniki gluhe storili večini avstrijskih narodov, oni so obudili Avstrii še druge ne manj škodljive nasledke, za katerimi bo najbrže še dolgo, dolgo bolehalo. Z iznajdeno idejo od „nemške misije“ so vcepili avstrijskim Nemcem nečimurno misel, da oni so izvoljeni narod, da njim gré supremacija nad vsemi družimi. Pa to še ni vse. Eno zlo rodi drugo. Nemške domišljije se nalezejo kmalu tudi Magjarji. Ti so se od konca samo nemčevanja branili. Ali komaj sila, pritiskajoča jih, malo odleže, jamejo se po sebičnem izgledu svojih zatiralcev ponasati, in zahtevajo gospodstvo nad nemagjarskimi narodi na Ogorskem. Njihove želje so se jim tudi tem lažeje izpolnovali, ker vlada, ki je sama zatirala Slovane, Magjarom istega početja ni mogla braniti. Po tej razvadi je zavladala nesloga med avstrijskimi narodi. Gospodovalnost in ravnopravnost narodna ste začeli med seboj neprenehano boj. Nemcem postane „Frankfurt“, Magjarom „magjar-orsag“ gêslo. Tistim, ki so si zapisali „ravnopravno Avstrijo“ na svojo zastavo, podtikale so se Avstrii nevarne nakane! Nasledke državne modrosti, ki avstrijske narodne ideje, ki narodne ravnopravnosti ni hotela spoznati, vidimo dan današnji pred seboj. Daj Bog, da bi saj ta britka skušnjava ne bila brez koristi, da bi vladi, pa tudi narodom oči odprla!

Kakor že toliko in toliko let povzdiguje zopet zdaj večina avstrijskih narodov k vladi glas: Daj nam národno ravnopravnost! Daj hitro, da te zopet dogodbe ne prehité, da ne bode zopet — prepozno!

Da nas toliko let ni hotela slišati, zato je nam, pa tudi sebi hudo hudo nagodila. Pomislimo samo, ko bi danes národna ravnopravnost že djansko vresničena bila, koliko lažeje bi bilo, narode pomiriti, in državo za stanovito uravnati. Glavni predmet razprtij bi bil izginil. Nemci in Magjarji, neimajoč nad kom supremacije držati, bili bi se polagoma ravnopravnosti, bili bi se enakosti vseh narodov, ki je prva in najpotrebnejša pogoja svobodi in bratinstvu, privadili. Nemške in magjarske pretenzije ne bi bile zdaj glavni zadržek državni uredbi in národni spravi. Ali niso pred 1848. letom privilegije žlahtnikov ravno takih razprtij delale v socialnem življenju? Jaz trdim, da so fevdalne predpravice v osebni oziru bile ravno to, kar nemška ali magjarska supremacija v národnem. Pa ko bi se vlada ne bila čvrsto lotila osvoboditve podložnih kmetov, ko bi ne bila precej in na vso moč djansko zvrševala, kar se je bilo v teoriji sklenilo, ko bi bila mnogo vpraševala, posebno žlahtnikov, kakor vprašuje nemškutarjev in magjaronov zastran ravnopravnosti; ko bi bila pustila vse pri golih besedah in na papirji, ali ne bi še dan današnji môra podložništva tlačila večine avstrijskega ljudstva, ali ne bi bila socialna razprtija naprej trpela kakor brez ravnopravnosti trpi národna? Tako je pa, hvala vladni energiji! zemljiščina odveza gotovo djanje — fait accompli — in kateremu žlahtniku hodi dan današnji na misel, da bi stari čas nazaj zahteval? Kamo sreče za Avstrijo, da smo danes na isti stopnji zastran ravnopravnosti!

Naj si ne domišljuje nihče, da je Avstrijo mogoče pred pomiriti in narode med seboj spraviti, dokler ravnopravnost resnica ne bode. Slovani in Rumuni so se, hvala Bogu, toliko dovedeli svojih prirojenih pravic, da si jih po nikomur ne bodo dali več kratiti.

Po kaki pravici nek zahtevajo Nemci in Magjari gospodovanje nad drugimi? Ali mar večé davke plačujejo, po večé vojščakov dajo? Statistika pravi, da ne. — Ali so zvesteji podložniki, bolji Avstrijani? Odprimo

zgodovinske liste sémkaj od 1848. leta; videli bomo, kdo je vera, kdo-li nevera. — Ali mar zato, ker so bolj izobraženi? Ako so, česar jim ne zavidamo, naj hvalijo Boga, da so pred nami na vrsto prišli in naj ga ne žalijo z nekrščansko pohlepo, da bi drugim kratili to, kar je njim toliko drago; da bi druge zadržavali od tega, za čemur so sami tako goreče hrepeneli. Če smo Slovani in Rumuni zaostali, vелеva pamet in krščanska ljubezen podpirati nas, a ne zatirati na nobeni poti, ki pelje do omike. — Ali morebiti so oni bolji branitelji in podporniki svobodi? Prašam: kje so pričé, kje dokazi od tega? Je-li je leto 1848. svobodo rodilo? Je-li so Bach, Schmerling in drugi navdušeni reprezentanti nemške ideje svobodo prinesli? Koliko so koristile svobodi številne seje in dolgo posvetovanje ožjega dunajskega ali peštanskega zbora? Kako hočete narodom svobodo dati, dokler hlepíte nad njimi gospodovati, národnost jim zatirati? Iz tacih naklepov ne klije svoboda, ampak zdražba, prepír, — državni razpad.

Poštenje nam Slovanom in Rumunom ne dopušča, da bi trpeli gospodovanje kterega koli naroda nad seboj, ker je ni za nas, narod tako obilni, večé sramote ko to, da bi v 19. stoletju v Avstrii sužnji bili; ne dopušča nam tega lastna korist, ker dobro vemo, da brez národnosti ni razvitka, ni napredka, ni blagostanja.

Naj sedanja vlada popravi, kar so krivičnega storili predniki njeni; čem prej, tem bolje. Kakor je pred podpirala Nemce in Magjare, tako naj podpira in uživotvarja zdaj národno ravnopravnost. Ona ima šole in urade v svojih rokah. Kaj ji brani, ravnopravnosti va-nje odpirati vrata? Obstoječe postave ne. Septemberski patent ne. Kaj tedaj čaka? Ali morebiti manjka potrebnih organov? Res, težko je, in skor da nemogoče, uresničiti ravnopravnost, dokler se vlada drži starih vodil, starih oseb. Naj na novi poti si izvoli novih oseb. Z ogorskimi magnati se ona rada dogovarja, zakaj ne popraša tudi slovanskih in rumunskih domorodcev za svét? Saj menda dogodbe prejšnjih in najnovejših časov ne pričajo, da bi bili ti menj zvesti, menj previdni, in menj zaupanja vredni, ko uni? Vlada najde mož dovolj, pripravnih in voljnih za djansko ravnopravnost; samo naj jih iskati hoče. Saj ni vselej in povsod treba, da bi bil tisti vsaj že podvojvoda, ki hoče vojvoda postati. Zmožnost ne tiči ne v imenu, ne v naslovu, ampak v glavi. To sama dobro vé. Zatoraj na stran s starimi šegami, in na mesto organov starega duha, ki za novi čas nimajo volje ali moči, naj stopijo možje, kakoršnih moremo pričakovati po duhu septemberskega manifesta. Ministri se preminjajo, zakaj se drugi uradniki ne bi? Zato narodi, ki v Avstrii še ne vživajo národne ravnopravnosti, zaupljivo kličejo sedanji vladi: Daj nam to, kar drugi že imajo, — kar ni nikakoršni oktroâ ter je samo nátorno pravo, o čemur ne gré glasovanje nobenemu deželnemu in nobenemu državnemu zboru, — daj nam brez odlašanja národno ravnopravnost!

S.

Slovensko slovstvo.

* „Čitavnica.“ *Podučivni listi za slovenski narod.* Izdal dr. Ivan Geršak. IV. zvezek.

Ravnokar nam je došel 4. zvezek prelepe „Čitavnice“, ki je po treh knjigah našim čitateljem po vsej pravici priljubljena. Že površen pogled v ta zvezek kaže, da se vredno vrstuje prejšnjim snopičem. Jasna beseda prav po domače razlaga stvari, ki se tičejo sedanjega časa; jedro vsacega obširnejšega sestavka kaže, da se tu ne šopiri puhla modrost, ampak da temeljito znanje je narekovalo besedo. Prav očitno to vidimo v sestavku „Ravnopravnost in robstvo“, ki ga je spisal